

HERKÜL MİLLAS
22 ARALIK 2015
ZAMAN GAZETESİ

Çifte standart o kadar yaygın bir uygulama ki insan doğasının özelliklerinden biridir diyebiliriz hemen hemen.

Örneğin, bize karşı hoşgörölü davranılmasını isteriz ve kusurumuzun affedilmesini bekleriz. Ama sıra ötekine gelince, karşı tarafın tutarlı olmasını, “gerektiği gibi” davranmasını isteriz. Bu yazıyı yazmak aklıma dün taksinin içinde geldi. Şoför deli gibi sürüyordu arabayı, aşırı süratli, sürekli ve hızla şerit değiştirerek, öteki arabaları sıkıştırarak, korna çalıp araçların beyefendiye yol açmalarını talep ederek; ama aynı anda öteki sürücülerini de eleştirerek: Şuna bak şuna, nasıl araba sürüyor yahu! Sağdan gitsene be adam! Gaza bas gaza! Sana ehliyet verenin...

Uluslararası ilişkiler alanında ise çifte standart temel ilke gibidir; olmazsa olmaz, şart sanki! Tıpa

tıp aynı davranışı “biz” yapınca normaldir, “öteki” yapınca kabul edilmez bir davranıştır. Yıllar oluyor, uluslararası ilişkiler alanında ün yapmış, hatta etnik çatışmaların halli konusunda otorite sayılan bir ruh bilimcisinin kitabını şaşırarak okumuştum. Kitabında aynı davranış için farklı kelimeler kullanmıştı: “biz” yapınca hoş bir kelime gelmiş aklına, benzer işi öteki yapınca farklı ve olumsuzluk içeren başka bir kelime kullanmıştı. Şöyle:

Biz fethederiz; ötekiler istila eder. Ötekiler Türkçe kelimelere karşı önyargılı ve alerjik oldukları için dillerinden bu kelimeleri çıkarırlar; oysa biz en doğal biçimde dil devrimi yaparız. Ötekiler Türk topraklarına karşı sınırlarını genişletirler; Türkler Anadolu'da ilerler. Ötekiler kimlik buhranı yaşar; biz kimlik arayışı içindeyiz. Biz başarılı seferler yaparız; ötekiler iç işlerimize karışırlar. Ötekiler bizi aşağılar; ötekiler bizim onları aşağıladıklarımızı sanırlar. Ölenler bizden iseler katliamdan söz edilir; ötekiler ise hayatlarını kaybeder. Bu yaklaşıma karşı eleştiri yazımı yazarken bu çifte standardı kullanan “uzmanın” hesabına utanmıştım.

Hukuk neden ortak referans kaynağı olamıyor?

Çifte standart bilinç dışı bir davranıştır. İnsanlar olayları nalıncı keseri gibi hep kendilerine yonttuklarını pek fark etmezler. Yani bir kurnazlık veya namussuzluk söz konusu değildir: Yaşanan bir kendini aldatma olayıdır en başta. Hatta tarafsız ve hakkaniyetli olmadıkları hatırlatılınca insanlar şaşırır da. Genellikle savunmaları hep aynı olur: “Bu iki olay aynı değil ki!” derler. Olayların aynı olmadıkları kesin, çünkü tarih içinde tıpatıp aynı olan iki olay yoktur, benzer olaylar vardır. Ve çifte standart benzer olaylar ele alınınca kullanılır.

Ülke sınırları, egemenlik hakları ve bunlarla ilgili ihlaller ve duyarlılıklar günümüzde gündemde. Aynı standart kullanılıyor mu? “Ötekinin” saniyelik bir sınır ihlali ile “bizim” günlük, haftalık hatta yıllık sınır ihlallerimiz aynı kıstasa tabi midir? “Aynı değil” mantığı ile yorumumuz, davranışımız ve hissiyatımız farklı olmuyor mu? Olaya öteki taraftan bakınca durum daha da vahim oluyor. Çünkü karşı taraf da kendi çifte standardını gündeme getiriyor. O da sırasıyla kendi yaptığını normal, karşı tarafın yaptığını olumsuzluk sayıyor. Uluslararası ilişkiler bu temel üzerinde kurulunca değil uzlaşmak, karşı tarafın tezini anlamak bile olanaksız oluyor. Anlamak bir yana, genellikle karşı tarafı dinlemek bile istenmiyor.

Durumun böyle olması konusunda pek kuşku yok ama bu tutumun nedeni konusunda emin olamıyorum. Bu bencilliğin, bilinçsizliğin, çelişkilerin ve tutarsızlıkların arkasında neler saklı? Neden, örneğin, uluslararası ilkeler ve hukuk ortak bir referans kaynağı olamıyor? Neden bizim ülkenin sınırları ötekinin sınırlarına göre daha önemli sayılıyor? Soydaşlarımız da “ötekinin”

soydaşından daha önemli. İnsan hakları söz konusu olunca “bizim insanımızın” haklarına daha duyarlı oluyoruz; “ötekinin insanların” hakları ikincildir. Neden? Bu sorunun cevabı belki son cümlede saklı.

‘Uluslar’ arası ilişkilere kimlikçi bakış

“İnsan hakları” derken bizim ve ötekinin insanı diye bir ayrımın yapılmaması gerekir. “İnsan” derken, herkesin eşit paylaştığı bir özellikten söz ediyoruz: insanlıktan. Başka sıfatlarla insanlara öncelikler tanırsak –dil, din, etnisite, millilik gibi- artık insandan değil, insanların alt gruplarından söz etmeye başlarız. İnsanî değerler herkes için eşitken, biz/ötekiler anlayışına dayalı gruplar ilişkileri, eşitsizliğin eşliğinde sınıflamalardır. Uluslararası kavramı da tam bunun işaretidir. Farklı ve hatta karşı olan grupların ilişkileri söz konusu.

Her ne kadar uluslararası hukukla bu alanda bir düzenleme getirilmesine çalışılmışsa da, bu alanda farklı kimlikler söz konusu. Yani taraftarlık egemendir. “Biz” kimliği öne çıkınca herkes için eşitliği sağlayacak “insan” kimliği ikincil oluyor. Biz karşı tarafta bizim gibi insanlar değil, farklılık görüyor bir “öteki” algılıyoruz. Bu yaklaşım bir yarışma ve karşıtlık arka planını da beraberinde getirir. Olaylara da artık farklı açılardan, “bizim açımızdan” bakmaya başlarız. Çifte standardın arkasında böyle bir mekanizmanın yattığını düşünürüm, tutarsızlıkları izlerken.

Sonunda, uluslararası alanda bir anlaşmazlık baş gösterince tuhaf durumlara karşılaşıyoruz: Bir yanda milyonlarca insan kendilerini haklı karşı tarafı haksız görürken, öteki tarafta da milyonlarca insan kendilerini haklı karşı tarafı haksız görüyor! Aslında komik ve trajik bir durum. Bir şeylerin yanlış olduğu, bir körlüğün söz konusu olduğu kesin. Çifte standart böyle bir ortamda yeşerir ve sürdürülür.

Sonunda mesela bir kimlik sorununa dönüşüyor. “Uluslar” arası ilişkilere milli kimliğimize referansla yaklaşırsak yalnız millet grupları görür ve empatiyi de kendi grubumuzla yaparız. Tarafli oluruz ve çifte standart kaçınılmaz olur. Aynı duruma insan kimliğimizle yaklaşırsak karşımızda da insanlar algılar ve bu kez empatiyi bizim gibi algıladığımız (ama başkalarının “öteki” dediği) insanlarla kurarız. Bu ikinci durumda çifte standart olmaz. İnsan temelinde tek bir standart olur. İleride bir gün bu da olur inşallah!